

Токарський Т. Б.,
к.е.н., радник I класу, м. Варшава, Республіка Польща

СОЦІАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ УКРАЇНИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

***Анотація.** У статті актуалізовані проблема реформування соціальної сфери в Україні та основні напрями подальшого складного поступу з метою досягнення сучасних євроінтеграційних орієнтацій у галузі забезпечення належних стандартів соціального захисту людини, її життя і здоров'я. Розкривається необхідність рішучих змін у всіх галузях, які привносять зрушення насамперед у економічній сфері на сучасному кризовому етапі. Зокрема, це стосується збільшення розміру прожиткового мінімуму (реального), зростання розміру реальної заробітної плати, підвищення рівня соціальних стандартів на основі зміни якості життя, особливо медичних стандартів, індексу людського розвитку (ІЛР), а також дотримання стандартів екології. В цьому контексті наголошується на необхідності переорієнтації пріоритетності на збалансованість і бездефіцитність держбюджету, його прозорість і контроль, систематичність надходжень та їхню вмотивовану реальність.*

Ключові слова: соціальна політика, соціальні стандарти, соціальні орієнтири, євроінтеграційний процес, рівень соціальних гарантій, соціальний захист.

Tokarsky T. B.,
Ph.D., 1st Class Counsellor, Warsaw, Poland

THE SOCIONAL GUIDELINES OF UKRAINE IN THE EURO-INTEGRATION PROCESS

***Abstract.** The article deals with the problem of reforming the social sphere in Ukraine and the main directions of further complicated progress with the aim of achieving modern European integration guidelines in the field of ensuring the proper standards of social protection of a person, his life and health. The necessity of decisive changes in all branches, which lead to shifts first of all in the economic sphere at the present crisis stage, is revealed. In particular, this concerns increasing the size of subsistence minimum (real), the growth of the real wage, uprise of social standards based on changing the quality of life, especially medical standards, the Human Development Index (HDI) and compliance with environmental standards. In this context, it is emphasized on the need to redirect the priority to the well-balanced and deficit-free state budget, to its transparency and controllability as well as to its systematic earnings and their motivated reality.*

Key words: social policy, social standards, social guidelines, euro-integration process, level of social guarantees, social protection.

Постановка проблеми. Чим більше ми віддаляємося від часу обіцяних соціальних благ під час Революції Гідності, етапів поступу на шляху до євроінтеграції, тим більше переконуємося в тому, що ці процеси не відбуваються так стрімко, як би населенню того хотілося. Навпаки, з'явилося чимало скептиків щодо того, чи нам вдасться реформувати соціальну сферу, чи правильно обрана тактика і стратегія змін, чи чесними перед народом є ті, хто планує ці зміни, чи знову на цьому етапі на заваді не постануть корупційні елементи, вмонтовані в стару систему? На жаль, при певних успіхах за два роки життя зневіра людей сягає подекуди свого піку. Реформування у всіх сферах натикається на суттєвий спротив, по-перше, через небажання зрозуміти, в чому для влади виявляються ті перешкоди. Найперше аналітики наголошують на незламності старої

системи, її виразній корумпованості, а відтак і складнощах реформування, в т. ч. соціальної сфери.

Аналіз досліджень і публікацій. Соціальні проблеми, здавалося б, ніколи не залишалися поза увагою дослідників. Згадати хоча б імена таких учених, як О. Амоша, В. Гесць, Л. Добровольська, А. Колот, Е. Лібанова, В. Новіков, В. Онікієнко, О. Палій, В. Петюх, В. Скуратівський, М. Дехтярчук, О. Кілієвич, І. Розпутенко, О. Романюк, В. Юрчишин та ін.

Постановка завдання. Однак, віддаючи належне величезним досягненням згаданих учених, їхнім заслуженим здобуткам, зауважимо на тому, що кожен прийдешній рік, кожна суспільно-політична віха привносить у наше сьогодні свої корективи,

а головне – свої наслідки. За цими результатами і можна робити перші висновки щодо правильності реформування соціальної сфери в єдності з іншими галузями економічного розвитку, політичного та духовного подолання глибокої кризи, в якій опинилася наша держава.

Отже, увага всіх дослідників має бути неослабленою до проблеми соціально-економічного розвитку і своєчасною у плані вироблення скоректованої програми розвитку економічного зростання.

А тому **метою** нашого дослідження є сучасний стан соціального рівня життя населення та потреби неодмінного досягнення євроінтеграційних стандартів у даній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Другий рік після Революції Гідності приносить населенню України певні розчарування у темпах змін на шляху до Європейського Союзу. Загальмований ринок праці в Україні поки що не дає підстав відчувати декларовані зміни, а тим більше сподіватися на них найближчим часом. Звісно, що першопричиною є неприпинені воєнні дії з боку країни-агресора. Ми маємо значні втрати працездатного населення (близько шести тисяч загиблих на війні і більше 12 тисяч тяжко поранених – інвалідів, які, можливо, і зовсім не стануть працеспроможними).

Друга причина стримування темпів економічного розвитку – це повільне подолання зниження виробництва в умовах економічної кризи. Вкрай незадовільними є процеси створення робочих місць, намагання енергійних і ще молодих людей покидати свою країну заради кращого майбутнього. Очікування населення на зміни призвели лише до зuboжіння, високого рівня бідності. З цими процесами пов'язані непрості фінансові промахи соціальної економіки. Зневіра виникає у зв'язку зі спогляданням величезної інфляції ($\approx 43\%$), зниженням продуктивності праці, податковим тиском, різким (у порівнянні з минулими роками) зростанням курсу долара і знеціненням гривні. Зниження обсягів валового внутрішнього продукту на душу населення, зменшення доходів та реальної заробітної плати не дають можливості робити заощадження для пенсійного віку, який зріс і не приніс полегшення ні для працездатних осіб, ні для пенсіонерів. Гостро відчутною і низькою стала платоспроможність населення, яка погіршується з кожним роком. Це, як відомо, триває не лише згадані два роки. Дослідники спостерігали дані процеси вже більше десяти років (див.: економіко-фінансові механізми здійснення державної соціальної політики, проаналізовані в перехідних умовах Г. Ляхович 2004 року). Автор наголошує на зниженні обсягів споживання населення “при одночасному погіршенні якості та структури” споживання. Г. Ляхович звернула увагу на тому, що “до цього додався процес поляризації колишнього егалітарного суспільства, який характеризується, з одного боку, стрімкою концентрацією коштів та майна в руках нечисленних груп населення, з другого – прогресуючим збільшенням масштабів бідності та знедоленості широких верств” [2, с. 2].

Досвід останніх двох років поспіль доводить, відтак, не раптове погіршення соціальних умов життя населення в Україні. Для цих процесів властиве попереднє тривале занепадницьке створення кризових процесів життєдіяльності держави. Водночас населення й покладає надії на те, що мають бути зрушення щодо зупинення цього тривалого занепаду економічних, фінансових взаємовідносин у державі, а соціальна політика має врешті-решт постати пріоритетним ключовим взаємозв'язком економіки і політики з просуванням до ціннісних засад європейського способу життя і рівня розвитку.

Вочевидь, сучасні проблеми соціальної сфери не є нездоланими, однак, через свою неподоланність як звичної для системи побутування корупційності і “розв'язаності” лише на словах, а не на ділі ми керовані здебільшого лише обіцянками можновладців. За деклараціями постають недосконалі проекти виходу з кризи, які глибоко не проникають у сучасне формування підходів до врахування всіх складнощів тяжкого спаду “розвитку” [1, с. 174], воєнного нерозв'язаного питання, величезних боргових зобов'язань держави перед МВФ.

Євроатлантична інтеграція України передбачає сутність зміни у законодавстві. Ця сфера поки що не врегульована у зв'язку з розколом коаліції, парламентськими суперечностями та складністю прийняття рішень через розбіжності в політичних поглядах парламентарів, залишену невикорінену корупційну складову та лобістські інтереси. Досі для подолання цієї кризи непроголосованою залишається процедура зняття недоторканості з депутатського корпусу. Тобто ще й до сьогоднішнього декларування корупції до змін натикається на небажання робити реальні зміни, які популістськи анонсує народні обранці. Це перша політична перешкода на шляху до змін у соціальній галузі на тепер.

Друга бар'єрна перешкода – небажання творення відповідних умов для досягнення рівня соціальних стандартів у процесі європеїзації. Йдеться про перестороги зовнішніх інвесторів у зв'язку з нестабільністю державної політики у сфері оподаткування, створення засад істинної політики забезпечення і підтримання стабільності національної валюти.

Існує поняття внутрішнього інвестування на основі споживання, що стає інвестицією у певну сферу економіки. Саме споживання, за висновком Г. Ляхович, і стає фактором економічного зростання та “рівноцінним фактором реалізації соціальної політики” [2, с. 4].

Третім фактором бар'єрних огріхів є незбалансованість державного бюджету. Ця незбалансованість ґрунтується на податкових надходженнях і бюджетних видатках. На жаль, у справі забезпечення балансу першого з другим проглядається непрофесійність і непрозорість складання держбюджету. Це теж вже усталений державний анахронізм, який не зазнає змін і, звісно ж, суттєво впливає на низький рівень соціального забезпечення.

Не прийнятим на початок 2016 року залишався новий Податковий кодекс України. Потрібним є стимулювання зростання економіки за рахунок зниження

ставок та оптимізації порядку оподаткування доходів фізичних осіб, а також відрахування на соціальні заходи. Гострої критики на сьогодні зазнає виплата малозабезпеченим сім'ям субсидій у зв'язку зі зростанням вартості комунальних послуг у 2015 році. Їх одержує в державі близько трьох мільйонів населення. Опоненти у цій сфері наголошують на неправильності вибору методики розрахунку вартості послуг (газ, вода, електроенергія) і надання населенню субсидій. Звинування звучить у корупційності підходів до розв'язання цієї проблеми. Її вирішення поки що не знайдено, хоча уряд пішов на ряд поступок щодо зниження вартості комунальних послуг для населення.

Отже, для швидкого вирішення ряду питань соціальної площини треба звертатися до досвіду близьких нам країн та їхніх перетворень. Наразі йдеться про гостру соціальну потребу зупинення зубожіння населення.

Привертає увагу польський досвід щодо створеної системи матеріальної допомоги сім'ям. Так, система матеріальної допомоги складається з сімейних виплат:

- сімейні виплати, а також надбавки до сімейних виплат (надбавки до сімейних виплат за умови, якщо особі належать сімейні виплати);
- виплати по догляду за хворим: виплати на догляд та інші виплати;
- одночасна (разова) грошова допомога з приводу народження дитини (із 09.02.2006 р.);
- одночасна (разова) грошова допомога з приводу народження дитини, що надається гміною (09.02.2006 р.);
- виплати з фонду аліментів (з 01.10.2008 р.) [Там же].

Щодо сімейних виплат, то в ПР право на ці виплати і їхній розмір встановлюється відповідно до Закону “Про сімейні виплати”, і вони фінансуються за рахунок державного бюджету. Це право належить сім'ям, якщо у перерахунку на одну особу дохід не перевищує 504 польських злотих (або 538 польських злотих, якщо в сім'ї виховується дитина-інвалід).

Сімейна виплата належить дитині: до виповнення нею 18 років або навчання в школі, однак не довше, ніж до виповнення їй 21 року або 24 років, якщо вона продовжує навчання в школі або вищому навчальному закладі і одержала рішення про інвалідність значного або помірного ступеня [3, с. 62-63].

Повнолітньому студенту, який не перебуває на утриманні батьків у зв'язку зі смертю або у зв'язку з призначенням йому від них аліментів, але не довше, ніж до виповнення 24 років.

Право на таку сімейну виплату і надбавку до неї мають за польським законодавством (Закон “Про сімейні виплати”) батьки, один із батьків чи юридичний опікун дитини; фактичний опікун дитини, тобто особа, яка фактично займається вихованням дитини і звернулася в сімейний суд за її усиновленням; повнолітній учень, який вчиться і не знаходиться на утриманні батьків у зв'язку з їхньою смертю або з призначенням йому від них аліментів, якщо

вирок суду про виплату аліментів був винесений до моменту досягнення ним повноліття.

Розмір сімейних виплат у ПР зріс для всіх вікових груп дітей більше ніж на 40%: 68 польських до 5 років; 91 п. зл. – від 5 до 18 років; 98 п. зл. – від 18 до 24 років [Там же].

У зв'язку зі значною проблемою воєнних поранень учасників АТО у нашій державі гостро постає питання медичного страхування. У Польщі система фінансування охорони здоров'я передбачена не лише з держбюджету, але також із внесків на медичне страхування. Замість лікарняних кас був створений Національний фонд охорони здоров'я, який складається з Центрального управління і 16 воєводських відділень, в яких можуть створюватися представництва на місцях.

Складність у нашій державі заснування страхової медицини може бути до певної міри “запозичена” в ПР. “Всезагальне медичне страхування – це система, яка відповідає за фінансування із публічних засобів профілактичних, діагностичних, лікувальних, лікувально-реабілітаційних послуг, постачання ліками, ортопедичними і допоміжними засобами. Наявний закон від 27.08.2004 р. “Про послуги закладів охорони здоров'я, фінансованих за рахунок публічних коштів” (єдиний текст “Вісник законів”. – 2008. – № 164. – поз. 1027).

До речі, майже все населення ПР підлягає обов'язковому медичному страхуванню. Решта осіб, які виконують умови, визначені Законом “Про послуги установ охорони здоров'я”, можуть добровільно приступити до всезагального медичного страхування, як і члени сімей застрахованих осіб. Внесок складає 9% від обґрунтування для його вирахування, як і особи, які страхуються добровільно (9% від декларованого прибутку), однак від суми, не меншої, ніж середня місячна зарплата в секторі підприємств за попередній квартал, із виплатами за рахунок прибутку включно.

Для прикладу, в 2009 році Управління соціального страхування ПР передало в Національний фонд охорони здоров'я 49,3 млрд польських злотих зібраних внесків на всезагальне медичне страхування. Каса соціального страхування фермерів передала 3,85 млрд польських злотих, а від осіб застрахованих добровільно надійшло 38,9 млн польських злотих [3, с. 73-74].

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. 2017 рік має стати переломним у житті країни з метою виправдання великої довіри до нас з боку європейських країн, Америки та інших визнаних світових лідерів. 31 січня 2016 року Україна вступила в європейську вільну економічну зону. Очікування Податкового кодексу та виправдані податкові ставки й розширення податкової бази – це ще одна сутнісна вага опора щодо соціальних змін.

Отже, для України на сучасному кризовому етапі потрібні заходи щодо рішучих змін у всіх галузях, які привносять зрушення насамперед у економічній сфері. Це стосується збільшення розміру

прожиткового мінімуму (реального), зростання розміру реальної заробітної плати; підвищення рівня соціальних стандартів на основі зміни якості життя, особливо медичних стандартів, індексу людського розвитку (ІЛР), а також додержання стандартів екології. Важливим є рівень довіри населення до реформ.

Прямуювання до європейських стандартів якості соціальних зрушень дає надійний ґрунт для втілення в життєві перспективи соціально-економічної та політичної складових. І навпаки – бюджетна основа реально гарантує досягнення соціальних стандартів відповідно до світової практики. Складність вирішення бюджетних завдань повинна бути переорієнтована на пріоритети: збалансованість і бездефіцитність держбюджету, його прозорість і контроль, систематичність надходжень та їхня вмотивована реальність.

Найважливішим зі всього взаємопов'язаного спектра нагальних завдань реформування є уточнення та обґрунтованість Концепції соціальної політики України, котрої все-таки слід очікувати як вкрай необхідну з урахуванням цьогочасних економічних і політичних змін на шляху євроінтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амоша О. Проблеми та шляхи забезпечення соціальної орієнтації економіки України / О. Амоша, О. Новікова // Журнал європейської економіки. – 2005. – С. 174-184.

2. Ляхович Г. І. Економіко-фінансові механізми здійснення державної соціальної політики в перехідних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з державного управління: спеціальність 25.00.02 “Механізми державного управління” / Г. І. Ляхович. – К. : Національна Академія державного управління при Президентіві України, 2004. – 15 с.

3. Социальное страхование в Польше: сведения, факты. – Варшава: Управление социального страхования, 2010. – 77 с.

4. Концепція (чи Програма) соціального розвитку України.

REFERENCES

1. Amosha O. and Novikova O. (2005), Problemy ta shliakhy zabezpechennia sotsial'noi oriientatsii ekonomiky Ukrainy, *Zhurnal ievropejs'koi ekonomiky*, s. 174-184.

2. Liakhovych, H. I. (2004), Ekonomiko-finansovi mekhanizmy zdijsnennia derzhavnoi sotsial'noi polityky v perekhidnykh umovakh : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. nauk z derzhavnoho upravlinnia: spetsial'nist' 25.00.02 “Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia”, *Natsional'na Akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, K., 15 s.

3. Social'noe strahovanie v Pol'she: svedeniia, fakty (2010), *Upravlenie social'nogo strahovaniia*, Varshava, 77 s.

4. Kontseptsiiia (chy Prohrama) sotsial'noho rozvytku Ukrainy.